

KILO- O QUILO-?

Eugeni Vilalta López

El *Diccionari de la llengua catalana* de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC) accepta tant *kilo-* com *quilo-*, però té com a entrada principal *quilo-*. Ara bé, aquesta qüestió és un xic més complicada.

Els tres primers prefixos de submúltiples (*deci-*, *centi-* i *mil·li-*) provenen dels mots llatins per a *deu*, *cent*, *mil*, i els tres primers prefixos de múltiples (*deca-*, *hecto-* i *quilo-*) provenen dels mots grecs per a *deu*, *cent* i *mil* (durant un breu període, hi hagué un quart múltiple: *miria-*, corresponent a *deu mil*).

Però en grec, 1 000 no pot començar amb «qu-», que correspon a un so llatí [k^w] que no existia en grec, i no és *kilo-* amb κ. La lletra inicial de la paraula grega per a 1 000 és χ, que sona [x], com en castellà la «x» de *México* i *Quixote*. Els antics romans transliteraven aquesta lletra amb el dígraf «ch», com a *chronometria*.

Però el problema per a la Convenció del Metre és que la combinació de lletres «ch» es llegeix amb un so diferent de [x] en castellà, francès, portuguès, anglès, alemany, italià i pràcticament tots els idiomes dels estats signataris i, a més, amb sons diferents en els diferents idiomes. Per això, els representants a la Convenció van optar per canviar el so i adoptar el so [k], escrit «k» en francès.

Això no obstant, aquesta decisió també comportava

problemes provinents del sistema fonètic del llatí clàssic. El llatí emprava, per a representar el so [k], tres lletres diferents procedents del grec: «c», «k» i «q»; «c» amb una distribució general, «k» només davant de «a», i «q» només com a «qu» en el so complex [k^w]. Això va fer que la «k», marginal, anés desapareixent gradualment del llatí i les llengües romàniques, però com que, paral·lelament, la «c» davant de «e» o «i» va deixar de pronunciar-se [k], va caldre adoptar grafies innovadores per a les seqüències de sons [ke] i [ki]. Aquestes solucions han estat diferents en les diferents llengües romàniques: per exemple, «qu» en francès, occità, portuguès, català i castellà, o «ch» en italià i romanès.

La solució internacional ha estat fixar el prefix *kilo-* per a totes les llengües d'alfabet romànic, i aquesta és la forma que s'ha d'emprar en els textos científics, malgrat que el diccionari normatiu dona com a preferent la forma *quilo-* i com secundària la forma internacional.

Per tant, hem d'adoptar, en les publicacions metrològiques (i científiques, en general), les unitats formades amb el prefix *kilo-*, que té els avantatges que, d'una banda, es correspon amb el símbol «k» del prefix (i evita, així, les temptacions d'ús dels pseudosímbols «q» o «Q») i, de l'altra, permet més fàcilment la unificació mundial en l'escriptura d'aquest prefix.